

6. Мельник А. П. Публіцистика Сергія Аверинцева та Сергія Кримського (1990–2010): ціннісні орієнтири. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій (доктора філософії) за спеціальністю 27.00.04 «Теорія та історія журналістики» (06 – журналістика). Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2017. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Melnyk_Andrii/Publitsystyka_Serhiia_Averyntseva_ta_Serhiia_Krymskoho_19902010_tsinnisni_oriientyry.pdf

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-348-7-12>

РАЦІОНАЛЬНІСТЬ І ДОСТОВІРНІСТЬ ВІРИ В НАУКОВОМУ ТА РЕЛІГІЙНОМУ ПІЗНАННІ

Легкун Т. В.

кандидат філософських наук, викладач,

*Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Підставою до відповідної постановки проблеми співвідношення науки і богослов'я є розуміння самої віри, її раціональності – це основа представлених міркувань. Віра раціональна внаслідок роботи розуму, який або випереджає акт віри, або слідує після нього. Створення умов для гармонійного поєднання віри і раціонального знання – одна з визначальних проблем сучасної культури.

Віра – глибинна загальнолюдська універсалія культури, яка фіксує комплексний феномен індивідуальної та масової свідомості, що включає в себе такі аспекти, як гносеологічний, психологічний і релігійний. Віра є свого роду універсальною гносеологічною категорією і як специфічний пізнавальний феномен має місце у всіх типах пізнання. Як у науковому, так і в релігійному пізнанні віра являється проектом положення нової предметності знання і нових смислів, що роблять їх можливими. Предметність нового знання, яке конституюється в науковій гіпотезі та духовному прозрінні, розуміється принципово по різному, але в обох випадках віра виконує одну і ту саму гносеологічну функцію. І в обох випадках «субстанцією» віри є свобода, яка привносить таємницю людської особистості. Кантвелл Сміт стверджував, що віра є людською універсальністю, та описує її як «планетарну людську характеристику включаючи здатність сприймати, символізу-

вати та жити лояльно й багато в термінах трансцендентного виміру життя людини» [1, с. 140–141].

Яким чином віра, що витікає із людської свободи, може бути раціональною і в той самий час достовірною? Раціональність віри являється перспективною темою, але мало дослідженою. У сфері християнства цією проблематикою займаються представники фундаментального богослов'я, так звані апологети, а також філософи релігії. Вони стверджують, що віра є чимось раціональним, оскільки вона базується на раціонально обґрунтованих засновках, на доказах буття Бога або на аргументах, що підтверджують чинність книг Святого Писання. З іншої сторони їм імпонують ті, хто не приймає раціонального доказу буття Бога. Віра крім всього іншого, являється застосування розуму. Розум приймає саму безпосередню і активну участь у вірі: він діє не лише до і після віри, але перш за все в самому акті віри.

Річард Свінберн висловлює свій погляд на віру так: «Людина релігійної віри – це особа, яка має теоретичне переконання, що Бог існує» [2, с. 138]. Раціональність віри за цією моделлю ґрунтуватиметься на раціональності твердих теологічних переконань, на яких вона складається. Як зазначає Свінберн, якщо такі вірування ґрунтуються на доказах, які роблять їх правдивість більш вірогідною, ніж ні, тоді відповідні вірування можуть становити знання про сучасну помилкову епістемологію «виправданого істинного вірування».

Віра з пізнавальної точки зору більш ефективна, вона є припущення, здогадка, гіпотеза. Віра як гіпотеза не є знанням, рівноцінно як припущення не є аргументом. Вчений приймає гіпотезу взагалі інакше, ніж віруюча людина приймає тезу про існування Бога, тому що наукова гіпотеза повинна витримати наукову критику. Віра – це впевненість без обґрунтованих доказів. Саме з цієї причини агностики, що вважали релігійну віру проявом ірраціональної позиції людини, бажаючи підкреслити нерозумність віри, з задоволенням ставлять риторичне – на їхній погляд – питання: що повинно відбутися в житті віруючого для того, щоб він відрікся від своєї віри?

Віра, чим би вона не була, є позицією людини, і, як така, повинна мати антропоморфні риси структури людського досвіду. Тому специфіка релігійної віри полягає в тому, що виходячи з антропоморфної структури людського досвіду, вона транспортує його за межі цього досвіду. Фома Аквінський стверджує, що акт віри відноситься до дійсності (реальності), а не до самого висловлювання свідка, він «торкається не способу висловлювання, а самої речі». Віруючий зустрічається з предметом віри, «торкається» реальності, яка знаходить для нього свою присутність, коли він сам, в результаті того, що відбувається в любові ототожнення зі свідком, проявляє здатність бачити її «своїм власним поглядом» [3, с. 5–15]. В цьому контексті мова йде про «погляд душі», «світ віри». В мові віруючої людини значення слів:

Трансцендентність, Абсолют, Безкінечність, Святе виражають повсякденне слово «Бог». Всіх їх об'єднує одна загальна риса – вони вказують на онтологічний статус предмета віри, на позицію Бога, яка розуміється в онтологічному смислі, на відношенні Абсолюту до світу.

Віра – це не лише довіра, але й онтологічна подія зустрічі з Богом. Тому, хто в смиренні серця споглядає тайну творця, розмірковує над нею, в кожний момент життя може відкритись реальність, що виходить за межі розсудливого пізнання. Віра не вкладається у визначення, її можна лише пережити в соборному досвіді церкви. Атеїст так, як і «номінальний християнин», може детально досліджувати церковний догмат про Боготілення, розмірковувати про Трійцю і Воскресіння Христове, але залишаючись поза церквою, так і не осягне живої, Богом даної істини, що стоїть за ним.

Щодо науки, то відношення між вірою і знанням лежить в чисто інтелектуальній площині, а сама віра розуміється як інтелектуальна освіта. Прийняте на віру наукове твердження просто недостатньо обґрунтовано. Коли воно буде обґрунтовано достатньо, воно перетвориться на знання. Стосовно релігії все відбувається інакше. Там «віра виступає як вираження всіх сторін людської душі, включаючи волю та емоції. Прийняття релігійних тверджень як предметів віри – це не лише інтелектуальний акт, а перш за все акт звернення, що глибоко зачіпає людину в цілому» [4, с. 21].

Людина є істотою розумною не лише тоді, коли вона обґрунтовує тези, доводить теорії та перевіряє сміливі припущення, але й тоді, можливо, перш за все тоді, коли вона надає довіру іншій людині, відкриває нове пояснення чи спосіб проведення ефективного експерименту. Якщо це дійсно так, то нас не повинно дивувати, що саме із раціональності людини витікає достовірне (користується повною довірою) припущення, що зветься вірою.

Література

1. Сміт, Вілфред Кантвелл, 1979. *Віра і переконання*, Принстон : Princeton University Press.
2. Свінберн, Річард, 2005. *Віра і розум*, 2-ге видання, Оксфорд : Clarendon Press.
3. Фома Аквінський, 1265–1273 [2006]. *Сума теології святого Томи Аквінського, том 31, Віра (2а2ае. 1–7)*. Латинський текст і англійський переклад. ТС O'Brien (пер.), Кембридж : Cambridge University Press.
4. Тілліх, Пауль, 1957 [2001]. *Dynamics of Faith*, Нью-Йорк : HarperCollins.